

พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 The Dynamics of Buddhist Education in the 21st Century

วนิดา ชุลิกาวิทย์¹, พระครูวินัยธรบุญศรี ญาณวฑฺฒโน²,

พระมหาจักรพล อาจารย์สุโก (เทพา)^{*3},

Wanida Chulikawit¹, Phrakhruvinaithon Boonsri Nānavuddho²,

Phramaha Chakrapol Ācārasubho (Thepa)³,

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย^{1, 2}

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย³

Graduate School, Mahamakut Buddhist University^{1, 2}

Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University³

Corresponding Author, E-mail: chakrapol.acharasubho@gmail.com*

บทคัดย่อ

พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 จัดเป็นการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการสร้างนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นเพื่อก้าวทันการเปลี่ยนแปลงต่อการเรียนรู้ของสังคมโลก สำหรับบทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการวิเคราะห์พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 พบว่า การนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษาพระพุทธศาสนาในยุคนี้ส่งประสิทธิผลทางด้านบวกและก่อให้เกิดคุณค่า ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปยังกลุ่มชนได้มาก แต่ต้องใช้เทคโนโลยีอย่างมีสติ รู้จักมุ่งเน้นคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียมและควบคุมอย่างพอเพียงทั้งด้านเวลาและปริมาณ ส่วนด้านการศึกษาพระปริยัติธรรมพบว่า มีผลกระทบทางด้านลบ เนื่องจากหลักสูตรเข้าใจยาก เป็นสาเหตุให้พระภิกษุและสามเณรนิยมเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีน้อยลง การนำเทคโนโลยีมาช่วยสร้างสื่อการเรียนการสอนเพื่อสร้างความสนใจจะช่วยผู้เรียนให้สนใจในบทเรียนมากขึ้น นอกจากนี้ ในปัจจุบันหลักสูตรการศึกษาพระพุทธศาสนาภาคบังคับของเยาวชนได้ลดเนื้อหาและความสำคัญวิชาพระพุทธศาสนาลงให้เป็นเพียงส่วนหนึ่งในรายวิชาสังคมศึกษาเท่านั้น เยาวชนจึงเรียนรู้พระพุทธศานาน้อยลง ส่วนการใช้

เทคโนโลยีออนไลน์ที่ไม่เหมาะสมและมากเกินไป ทำให้ความสนใจพระพุทธศาสนาลดน้อยลง การเรียนรู้พระสัทธรรมอย่างไม่ท่องแท้ อาจจะนำไปสู่การเกิดความเข้าใจพระพุทธศาสนาที่คลาดเคลื่อนจากหลักคำสอนได้ องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษา คือ พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาประกอบด้วยผลกระทบด้านบวก เช่น เป็นการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี ส่วนด้านลบ เช่น ความไม่สอดคล้องของสภาพการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ซึ่งควรจะสมดุลและดำเนินไปพร้อมกันเพื่อขับเคลื่อนองคาพยพของพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ: พลวัต; การศึกษาพระพุทธศาสนา; ศตวรรษที่ 21

Abstract

The dynamics of Buddhist education in the 21st century are based on a lifelong education. Technology has been used to improve the quality of Buddhist education as well as to create more efficient innovations to keep pace with the changes in learning environment. This academic article purpose is to present the results of an analysis of the dynamics of Buddhist education in the 21st century. It is found that the use of technology to improve the quality of Buddhist education in this era seemed to have positive results. It creates value that allows Buddhism to spread over the society but has to use technology consciously, and should be known to focus on genuine values rather than artificial values, sufficient control over time and quantity. Regarding the study of the Buddhist education, it is found that the negative impact due to the problematic course itself caused the monks and novices to have less preference for the Pali and Dhamma courses. Using technology to create teaching materials to stimulate interest will help learners become more interested in the lesson. In addition, at present the compulsory Buddhist education curriculum for youths, the content and essential of Buddhism have been reduced to only a part of the social sciences course. As a result, the young learned less about Buddhism, while the inappropriate and excessive use of online technology led to less interest in Buddhism. Intuitive learning of the true Dharma may lead

to misunderstandings of Buddhism teachings. The body of knowledge of the Buddhist educational dynamics consists of positive dimensions such as supporting to use technology and negative dimensions such as inconsistency of studied conditions into 4 aspects in the 21st century should be balanced and run simultaneously to drive the features of the dynamics of Buddhist education in the next era.

Keywords: Dynamics; Buddhist Education; 21st Century

บทนำ

การศึกษาถือเป็นหัวใจสำคัญเป็นกลไกในการพัฒนามนุษย์ โดยใช้เป็นเครื่องมือ ช่วยส่งเสริม ปลุกฝังแนวความคิด ให้มีความรู้ มีความสามารถ และมีศักยภาพเต็มสมบูรณ์ตามอัตภาพของแต่ละบุคคล เพื่อเป็นคนดี เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ และเป็นพลังที่สำคัญของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมโลกในอนาคตที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และเป็นสังคมแห่งปัญญา มีการศึกษาเป็นเส้นทางให้สามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคง นำไปสู่การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนสืบต่อไป ในขณะเดียวกันก็สามารถรักษาคุณลักษณะ เอกลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรม รวมทั้งคุณธรรม จริยธรรมตามหลักไว้ได้ การออกแบบการศึกษาจึงเป็นข้อต่อสำคัญของการพัฒนาในทุกด้าน อันเป็นเป้าหมายในการสร้างความมั่นคงและขีดความสามารถ ในส่วนของการเสริมสร้างทรัพยากรมนุษย์ การสร้างโอกาสและการปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการ เพื่อสร้างสังคมแห่งคุณธรรมและสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีการนำเทคโนโลยีมาใช้พัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการสร้างนวัตกรรมให้มีประสิทธิภาพขึ้น

พระพุทธศาสนานับเป็นฟันเฟืองขับเคลื่อนพลวัตด้านสังคมบนพื้นฐานด้านคุณธรรม การทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำให้เกิดความสงบสุข (ธยาอุส ขอเจริญ และพระมหาขุนทอง แก้วสมุทร (เขมสิริ), 2564) รวมทั้งการพัฒนาความเป็นมนุษย์จากอดีตจนถึงปัจจุบัน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทั้งด้านพฤติกรรมซึ่งพัฒนาได้ด้วยศีล ด้านจิตใจพัฒนาได้ด้วยสมาธิและด้านปัญญาพัฒนาได้ด้วยวิปัสสนา ทั้งนี้ต้องพัฒนาไปพร้อมกัน เพราะเป็นสามด้านของชีวิตที่ไม่อาจแยกขาดจากกันได้ และในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้สภาพแวดล้อมของประเทศต่าง ๆ ต้องมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะด้านการศึกษา จึงจำเป็นต้องปรับตัว ไม่ใช่แค่การปฏิรูปเพียงครั้งคราว แต่ต้องปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพราะใน

สังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและมีอัตราที่รวดเร็วมาก เรียกยุคนี้ว่า ยุคคลื่นลูกที่สาม (The Third Wave) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะทั้งระบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม โดยมีเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน “โลกแห่งศตวรรษที่ 21” (The Meaning of the 21st Century) เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต แต่ยุคศตวรรษที่ 21 นี้ การเปลี่ยนแปลงเป็นบริบทค่อนข้างไปในทางลบ สังคมควรตระหนักและหาแนวทางแก้ไขปัญหาดัง ๆ ที่จะเกิดขึ้น (เจมส์ มาร์ติน, 2553) สอดคล้องกับประเวศ วะสี (2552) ที่ได้กล่าวไว้ในบทวิจารณ์หนังสือพระพุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤตว่า การที่พระพุทธศาสนาจะช่วยให้คนไทยและมนุษยชาติพ้นวิกฤตได้ ต้องเข้าใจสภาวะซับซ้อนที่ห่อหุ้มพระพุทธศาสนาในประเทศไทยและคลี่ความซับซ้อนออกสู่สภาวะที่พอจัดการแก้ไขได้ ขณะที่พระไพศาล วิสาโล (2552) ได้มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ขอให้ชาวพุทธไทยช่วยกันศึกษาสภาพการณ์ของพระพุทธศาสนาในประเทศไทยที่มีเหตุปัจจัยอันซับซ้อน ด้วยการหยั่งรู้ความจริงของสังคมอันจะเป็นปัจจัยสำคัญให้ออกจากสภาวะวิกฤตได้ และวิถีชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 จะมีปัญหามากขึ้น สืบเนื่องจากกิเลสและอวิชชา จึงต้องอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาช่วยแก้ปัญหามนุษย์ในการเปลี่ยนไปสู่สภาวะหรือภพภูมิที่สูงกว่า

สำหรับบทความวิชาการเรื่องพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 นี้ เป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบ คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ รวมถึงการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์ และศึกษานอกระบบ อันหมายถึงการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและบาลี ซึ่งเป็นพลวัตทางการศึกษาอย่างรวดเร็วโดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อน ดังนั้น บทความวิชาการนี้จะได้วิเคราะห์ผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบต่อพระพุทธศาสนาด้วยการศึกษาพลวัตทางการศึกษา และพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 เพื่อนำเสนอทางออกในการแก้ไขปัญหาต่อไป

เนื้อเรื่อง

พลวัตทางการศึกษา

พลวัตเป็นคำที่แปลมาจากบาลีสันสกฤต หมายถึง พลังที่เกิดจากความเปลี่ยนแปลง หรือพลังของความเปลี่ยนแปลง คำนี้แปลมาจากคำว่า Dynamic ในภาษาอังกฤษ ราชบัณฑิตยสถานอธิบายไว้ว่า “มีพลังเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่งเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ตรงข้ามกับคำ Static ซึ่งมีความหมายว่า หยุดนิ่งอยู่กับที่

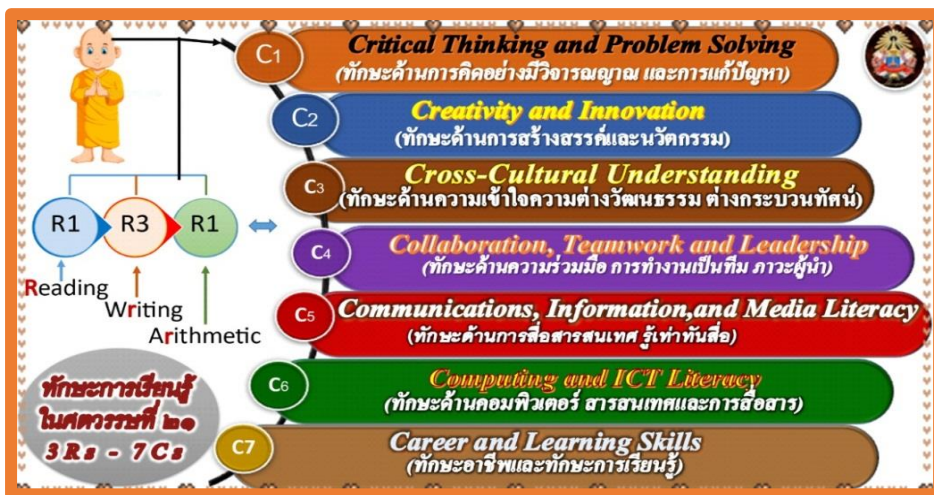
...” ในวงวิชาการสมัยใหม่มักนำคำว่า พลวัต มาเชื่อมต่อกับคำขยายอื่น เพื่อใช้อธิบายปรากฏการณ์ของสังคมไทยอยู่เสมอ เช่น พลวัตวัฒนธรรม พลวัตทางการเมือง พลวัตทางการศึกษา ความเคลื่อนไหวเป็นลักษณะของความเป็นอนิจจังของสิ่งทั้งปวง ซึ่งชาวพุทธย่อมเข้าใจความหมายของคำนี้เป็นอย่างดี (สยามรัฐออนไลน์, 2561) และภายใต้พลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 นี้เอง ทำให้การศึกษาได้สร้างการเปลี่ยนแปลง (Transformative Education) ที่เน้นเรื่องแรงจูงใจและแรงบันดาลใจ (Motivation and Inspiration) ตลอดจนประเด็นเรื่องศรัทธา (Faith) เพื่อสร้างพลังชีวิตและจิตใจให้มั่นคงสู่การเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตที่เชื่อมโยงและบูรณาการการเรียนรู้ไปกับบริบทและชีวิตจริง (Lifelong Learning and Life-wide Learning) หรือแม้แต่แนวทางการศึกษาและการสื่อสาร (Education and Communication) ที่กลายเป็นหนึ่งเดียวของโลกการศึกษาและสังคมดิจิทัล (จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2561) นอกจากนี้ ยังมีกระบวนการผลักดันให้ทุกองค์ประกอบของระบบ สามารถขับเคลื่อนได้อย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสามารถจัดการศึกษาให้มีความสมบูรณ์ พร้อมมีความชัดเจน มีความเชื่อมโยง และมีบูรณาการการทำงานที่สอดคล้องกัน โดยมีเป้าประสงค์ให้การศึกษาช่วยบ่มเพาะเยาวชนและคนไทยทุกคนให้เป็นผู้ที่มีศักยภาพ และกลมกลืนให้เป็นคนที่มีคุณธรรม จริยธรรม มีความสุข นำไปสู่ระดับการพัฒนาการศึกษาอย่างสมดุลและยั่งยืน ให้เป็นสังคมที่อยู่ดีมีสุขอันเป็นเป้าหมายปลายทางที่ประกอบด้วย การเข้าถึง (Access) ความเท่าเทียม (Equity) คุณภาพ (Quality) ประสิทธิภาพ (Efficiency) (พรชัย เจดามาน และคณะ, 2564)

นอกจากนั้น ในยุคนี้ยังมีแนวโน้มในการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการศึกษากันอย่างแพร่หลาย โดยนำเอาเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ มาผสมผสานกับเทคโนโลยีอินเทอร์เน็ตซึ่งมีลักษณะเฉพาะ คือ ความสามารถในการนำเสนอข้อมูลผ่านระบบ World Wide Web (WWW) เพื่อใช้จัดการเรียนการสอนผ่านเว็บ (Web-based Instruction; WBI) หรือ e-Learning การพัฒนาผู้สอนในศตวรรษที่ 21 นี้ ต้องดำเนินการทั้งด้านนโยบายและด้านการพัฒนาตนเองของผู้สอนควบคู่กันไป จึงจัดเป็นผู้สอนในยุคดิจิทัลอย่างแท้จริง ปัจจุบันมีการใช้สมาร์ทโฟน (Smart Phone) เชื่อมต่อกับระบบคลาวด์ (Cloud) ได้ง่าย และสามารถค้นข้อมูลเพียงเสี้ยววินาที หรือจะเข้าถึงเว็บไซต์ที่โพสต์บนยูทูบ (YouTube) หรือเครือข่ายสังคม ไม่ว่าจะเป็นอินสตาแกรม (Instagram) ไลน์ (LINE) เฟซบุ๊ก (Facebook) และทวิตเตอร์ (Twitter) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ขยายตัวได้รวดเร็ว ลงภาพหรือคลิปที่มีความคมชัดสูงได้ สามารถเชื่อมต่อกับวิดีโอสตรีมมิง (Video Streaming) ตลอดจนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ 3 มิติ ที่ทำได้ทุกที่ ทุก

เวลา นับเป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญที่บีบอัดเวลาและย่อพื้นที่โลกให้มาอยู่ในมือของแต่ละคนได้ (Salika, 2563)

สำหรับการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 จัดเป็นการศึกษาเรียนรู้ตลอดเวลาเพื่อช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ให้ผู้คนอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี เนื่องจากทุกคนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งต่างจากในศตวรรษที่ 20 หรือ 19 เป็นต้น จึงควรนำแนวทางการศึกษาด้วยหลักการแบบ 3Rs-7Cs มาปรับใช้กับการศึกษาพระพุทธศาสนา ในส่วนของ 3Rs ได้แก่ R1 (Reading) คือ อ่านออก ผู้ศึกษาสมควรเป็นนักอ่าน เพื่อเก็บเป็นคลังความรู้ เมื่ออ่านมากจะช่วยเปิดโลกทัศน์ให้มีความรู้ ความเข้าใจกว้างขวางยิ่งขึ้น ท้นต่อพลวัตทางการศึกษาที่เกิดขึ้นตลอดเวลาในโลกใบนี้ R2 (Writing) คือ เขียนได้ เมื่อมีข้อมูลจากการเป็นนักอ่านที่เก็บเป็นคลังความรู้แล้ว ยังสามารถนำมาเขียน มาถ่ายทอดได้อย่างน่าสนใจขึ้น และ R3 (Arithmetic) (ศุภกาญจน์ วิชานาติ, 2562) คือ คิดเลขเป็น การคำนวณนับเป็นสิ่งจำเป็นและมีประโยชน์มากอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 เพราะการนำเสนอข้อมูลในยุคนี้ ถ้าได้แสดงผลเป็นตัวเลข โดยใช้ความรู้ทางสถิติในการประเมินผล ย่อมสร้างความน่าเชื่อถือขึ้นด้วย สำหรับหลักการเรียนรู้แบบ 7Cs ได้แก่ C1 (Critical Thinking and Problem Solving) คือ ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะในการแก้ปัญหา C2 (Creativity and Innovation) คือ ทักษะด้านการสร้างสรรค์และนวัตกรรม C3 (Cross-cultural Understanding) คือ ทักษะด้านความเข้าใจต่างวัฒนธรรมต่างกระบวนทัศน์ C4 (Collaboration, Teamwork & Leadership) คือ ทักษะด้านความร่วมมือการทำงานเป็นทีมและภาวะผู้นำ C5 (Communications, Information and Media Literacy) คือ ทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ C6 (Computing and ICT Literacy) คือ ทักษะด้านคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร และ C7 (Career and Learning Skills) (กมลรัตน์ เทอร์เนอร์ และคณะ, 2558) คือ ทักษะอาชีพและทักษะการเรียนรู้ ดังนั้น ในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้ต้องมีความสัมพันธ์ ขั้นตอนและกระบวนการเป็นลำดับ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับการเรียนการสอน เพื่อให้สามารถวิเคราะห์และบูรณาการกับรายวิชาอื่น ๆ ได้ ทั้งนี้ พลวัตทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มีความจำเป็นอย่างมากต่อนักบริหารการศึกษาควรมีคุณลักษณะเป็นนักการสื่อสารที่สร้างสรรค์ เป็นนักคิดวิเคราะห์ เป็นผู้วิสัยทัศน์กว้างไกลในการสร้างความร่วมมือ การสร้างพลังเชิงบวก การสร้างความเชื่อมั่น ความมุ่งมั่นและความพากเพียร ความเต็มใจที่จะเรียนรู้ และยังคงเป็นนักประกอบการคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม เป็นนักริเริ่มที่มีความสามารถในการสร้างแรงบันดาลใจ เป็นตัวแบบที่ดี ทั้งยังควรหันมาให้

ความสำคัญกับการปรับตัว การคิดอย่างเป็นระบบ การใช้เทคโนโลยี การแก้ไขปัญหา และการทำงานร่วมกับคนอื่น ซึ่งทักษะเหล่านี้จะนำไปใช้ได้ สถานการณ์ที่แตกต่างกัน (อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ, 2563) สำหรับทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ดังแสดงในภาพ 1 ต่อไปนี้

ภาพ 1 ทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ส่วนพระสงฆ์ควรรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกและทันการเปลี่ยนแปลงพหุวัฒนธรรม โดยเฉพาะภาษาท้องถิ่นชุมชนและสังคม เพื่อให้คำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วยเสริมความสามัคคี การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืนตลอดไป (The Buddh, ม.ป.ป.)

พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21

พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 เป็นการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ ปัจจุบันนี้มีมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียน เกิดขึ้นทั่วทุกภาคส่วนของประเทศ และมีการพัฒนาทางด้านการเรียนการสอนไปตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ตลอดเวลา ฝ่ายบ้านเมืองจึงควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เจริญรุดหน้า ประกอบกับพลวัตการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 นี้ ยังมีการพัฒนาการศึกษาของพระสงฆ์ไทย ให้เข้าถึงจุดหมายสูงสุด วัดกลายเป็นสถาบันทางการศึกษา เพราะเป็นที่ฝึกอบรมบรรยาภาศ รวมถึงวิถีชีวิตของพระสงฆ์ภายในวัด เป็นบรรยากาศการพัฒนาคนและพัฒนาตน ตามระบบใน 3 ด้าน ที่เรียกว่า ไตรสิกขา (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 11 ข้อ 305: 272; เล่ม 20 ข้อ 82: 308-309) ได้แก่ 1. การฝึกฝนพัฒนาในการแสดงออก

ทางกายและวาจา (อธิศีล) 2. การฝึกฝนพัฒนาด้านคุณภาพ สมรรถภาพและสุขภาพจิต (อธิจิต) 3. การฝึกฝนพัฒนาสมองหรือปัญญา (อธิปัญญา)

การศึกษาพระปริยัติธรรม

นโยบายการศึกษาพระพุทธศาสนาในระบบได้เปลี่ยนไป เริ่มตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 7 ถึงปัจจุบัน แยกการศึกษาของพระภิกษุสามเณรและเด็กนักเรียนออกจากกัน แต่การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก ส่วนใหญ่ยังคงรูปแบบเดิมทั้งทางด้านหลักสูตร การวัดผล วิธีสอบ ซึ่งยากและต้องใช้เวลาต่อการเล่าเรียนด้วย แต่ก็ยังได้ปรับปรุงการสอบบาลีที่เดิมให้ด้วยปากเปล่า ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการสอบด้วยวิธีเขียนแทนทุกประโยค ส่วนการสอบบาลีสนามหลวงประโยค 1-2 ถึงประโยค ป.ธ. 5 เมื่อสอบได้วิชาหนึ่งและตกวิชาหนึ่งแล้ว แม้กองบาลีสนาทหลวงเปิดโอกาสให้สอบแก้ตัวอีกครั้ง ซึ่งนับเป็นผลดี ในปี พ.ศ. 2558 ได้เปลี่ยนมาเป็นระบบการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาปริยัติธรรมสายสามัญ ให้สามารถเรียนต่อได้ถึงมหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาขึ้นไปได้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้ง 2 แห่ง ซึ่งได้แสดงบทบาทเป็นที่ยอมรับทั้งในประเทศและต่างประเทศ จนขยายวิทยาเขตและวิทยาลัยในทั่วประเทศมากขึ้น ให้พระสงฆ์มีความรู้ในหลายด้าน โดยเน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปสู่ชาวต่างประเทศด้วย (หอมรดกไทย, ม.ป.ป.; สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา, 2545)

สำหรับการจัดหลักสูตรการศึกษาด้านพระพุทธศาสนาภาคบังคับของเยาวชนปัจจุบัน พระพุทธศาสนาได้ผนวกวิชาพระพุทธศาสนารวมเข้ากับวิชาสังคมศึกษา ส่งผลต่อเนื้อหาสาระ ตัวผู้เรียนและผู้สอน สำหรับวิชานี้ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) กำหนดแบ่งวิชานี้เป็น 4 สาระ ในแต่ละสาระ เด็กต้องเรียนสาระละประมาณ 20 ชั่วโมง อีก 5 ชั่วโมงเป็นการทดสอบความรู้และความถนัด ถ้าพิจารณาแล้วเยาวชนจะเรียนวิชาพระพุทธศาสนา เพียงไม่กี่ชั่วโมงเท่านั้น ดังนั้น ถ้าเยาวชนไทยไม่สนใจในพระพุทธศาสนาก็คงทำไม่ได้ เพราะเรียนน้อยมาก ทั้งยังไม่มีการใช้กลยุทธ์ในการถ่ายทอดให้เยาวชนเข้าใจธรรมะและเกิดความสุขกับการเรียนรู้ ก่อให้เยาวชนเห็นว่า พระพุทธศาสนาเป็นเรื่องน่าเบื่อ ไม่น่าสนใจ และปัจจุบันมีสื่อหลายประเภท เช่น เกม การ์ตูน ภาพยนตร์ ที่ได้ดึงดูดความสนใจของเยาวชนได้มากกว่าพระพุทธศาสนา อีกทั้งในส่วนเนื้อหาสาระของธรรมะเองก็ยากต่อความเข้าใจ ทำให้เยาวชนเกิดความเบื่อหน่ายในวิชานี้ และธรรมชาติของตัวเยาวชนเอง ซึ่งเป็นประเภทเจนแซด (Gen Z) หรือผู้ที่เกิดหลัง พ.ศ. 2543-2553 กลุ่มนี้จะเติบโตมาพร้อมกับสิ่งอำนวยความสะดวกที่อยู่แวดล้อม มีความสามารถในการใช้งานเทคโนโลยีต่าง ๆ

และเรียนรู้ได้เร็ว ไม่ชอบศึกษาสิ่งที่ยาก ที่ต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อผู้ใหญ่ไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาพระพุทธศาสนาเท่าที่ควร เยาวชนมักจะเลือกสิ่งที่เข้าใจง่ายและน่าสนใจกว่า ส่งผลให้เยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต เมื่อไม่สนใจ และไม่ให้ความสำคัญต่อความศึกษาพระพุทธศาสนา ทำให้เยาวชนเหล่านั้นเกิดเสื่อมศรัทธา ไม่อยากศึกษา ไม่อยากเข้าวัด ฟังธรรม ไหว้พระ สวดมนต์ ส่งผลให้ความเข้าใจพระธรรมคำสั่งสอนให้ลึกซึ้งด้วยการปฏิบัติภาวนาและฝึกหัดพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาอ่อนแอเป็นไปได้อย่างยาก มีโอกาสที่จะหลงผิดมาในการเสพข่าวหรือข้อมูลที่เป็นเท็จได้ง่าย ดังนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบทางการศึกษาพระพุทธศาสนาของชาติ จึงควรหันมาใส่ใจและลงมือแก้ไขในกรณีนี้อย่างจริงจัง และควรช่วยกันหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้กำหนดนโยบายและฝ่ายผู้ปฏิบัติการ ทั้งนี้ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของพระสงฆ์แต่เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

การวิเคราะห์ผลวัดทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21

จากผลวัดทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 อย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาทั้งด้านดีหรือทางบวก และด้านลบหรือด้านที่เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาของพระสงฆ์ของเยาวชน รวมทั้งของศาสนิกชนผู้เฝ้าศึกษาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ดังนี้

ประเด็นที่ 1 การวิเคราะห์ผลกระทบด้านดีหรือทางบวกต่อผลวัดทางการศึกษาพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 3 ประการ ดังนี้

1) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษาพระพุทธศาสนามากขึ้น ยุคนี้ผู้คนติดต่อสื่อสารกันผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ แม้จะอยู่กันคนละมุมโลก ก็สามารถติดต่อสื่อสาร สร้างสัมพันธ์ภาพกันได้ในโลกเสมือนจริง ทำให้ศึกษาพระพุทธศาสนาได้หลายช่องทาง มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ หลักพุทธธรรมเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ทางศาสนา การอธิบายคำสอนทางศาสนาเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก สามารถฟังพระสงฆ์แสดงธรรม ทั้งยังเลือกฟังและชมภาพได้ สามารถค้นคว้าได้ทุกที่ ทุกเวลาอย่างรวดเร็ว เป็นผลดีทั้งต่อพระพุทธศาสนา วัด พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนผู้เฝ้าศึกษาธรรมะของพระพุทธเจ้า

2) การช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดทักษะด้านการสื่อสารสารสนเทศและรู้เท่าทันสื่อ (Computing and ICT Literacy) ทักษะด้านคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (Career and Learning Skills) ทักษะการเรียนรู้ของพระสงฆ์ให้มีความรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของกระแสโลก และทันการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยเฉพาะภาษาท้องถิ่น ชุมชน และสังคมเพื่อให้คำสอนของพระพุทธศาสนาเข้าไป

ช่วยเสริมความสามัคคี การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างยั่งยืนตลอดไป

3) การนำ 4 เสาหลักของการศึกษามาประยุกต์ใช้กับพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21

(1) การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อรู้ เป็นการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งพัฒนากระบวนการคิด การแสวงหาความรู้ และวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน ให้สามารถนำมาพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้เน้นการฝึกสติ สมาธิ ความจำ ความคิด เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาสติปัญญา

(2) การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อปฏิบัติได้ เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการพัฒนาความสามารถความชำนาญ และกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นการบูรณาการระหว่างความรู้จากหลักธรรมคำสอนกับการฝึกปฏิบัติที่เป็นประสบการณ์ทางสังคม

(3) การศึกษาพระพุทธศาสนาที่จะอยู่ร่วมกันได้ เป็นการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่เน้นมนุษยสัมพันธ์ มุ่งให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข มีความตระหนักในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีมีความเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

(4) การศึกษาพระพุทธศาสนาเพื่อชีวิต เป็นการเรียนรู้พระพุทธศาสนา เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ โดยมุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย และสติปัญญา ให้ความสำคัญกับจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ ภาษา และวัฒนธรรม มีความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ศิลธรรม ให้สามารถเข้าใจตนเองและผู้อื่น เพื่อปรับตัวและปรับปรุงบุคลิกภาพของตน

จากผลกระทบทางบวกของพลวัตทางการศึกษาในศตวรรษนี้ก่อให้เกิดคุณค่า คือ ทำให้เทคโนโลยีกลายเป็นเครื่องมือที่ทำให้พระพุทธศาสนากระจายไปยังกลุ่มชนได้อีกมาก ถึงแม้การใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนที่ถูกรายล้อมไปด้วยเทคโนโลยีก็สามารถมีชีวิตสงบเย็นได้ โดยใช้หลักการ ดังนี้ 1) ความพอดีและความสันโดษ คือ การใช้เทคโนโลยีหรือเสพวัตถุแต่พอดี ทั้งในแง่เวลาและปริมาณ 2) การมีสติ สติช่วยให้ไม่หลงเพลินกับการเสพเทคโนโลยี รู้จักหยุด เมื่อถึงเวลา ถ้าไม่มีสติ ก็จะหลงจนเพลิน จนเสียงานเสียการได้ 3) การรู้จักคุณและโทษ สรรพสิ่งในโลกนี้ย่อมมีทั้งคุณและโทษ จึงควรใช้ให้เกิดเป็นคุณค่ามากกว่าเป็นโทษ โดยแยกแยะระหว่างคุณค่าแท้กับคุณค่าเทียม โดยเฉพาะการใช้หรือบริโภคสิ่งต่าง ๆ ให้มุ่งคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียม

สำหรับพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนา ในช่วงปลายปีที่ผ่านมาได้มีการนำหลักคิดมาเพิ่มคุณค่าในการนวัตกรรม โดยใช้ตรรกะ (Logic) และใช้วิทยาศาสตร์ สู่

ระบบการจัดการและพัฒนาข้อมูล (Algorithms) แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับคอมพิวเตอร์และสอนโดยให้ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence; AI) ด้วยการเรียนรู้จากข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ซึ่งส่งผลทำให้เกิดนวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ เช่น ในปัจจุบันได้ใช้ปัญญาประดิษฐ์ช่วยงานพระพุทธศาสนา สอนวิปัสสนากรรมฐาน แสดงธรรมไขปัญหาชีวิตให้กับมนุษย์ได้ ที่สำคัญสามารถแสดงธรรมได้หลายภาษาด้วยการให้เก็บข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) ขึ้น ในด้านการจัดการเชิงพุทธก็เพื่อนำไปสอนให้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) เกิดการเรียนรู้ ทั้งการเรียนรู้ของโปรแกรมด้วยตัวเอง (Machine Learning) และเทคนิคในการสร้างปัญญาประดิษฐ์เหมือนแบบจำลองอันเรียบง่ายของสมองมนุษย์ (Deep Learning) ส่งผลให้ศาสนิกชนได้ใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนามากขึ้นต่อไป ดังภาพ 2 แสดงแนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ในศตวรรษที่ 21 ต่อไปนี้

ภาพ 2 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรมปัญญาประดิษฐ์ในศตวรรษที่ 21

จากภาพนี้แสดงให้เห็นการปรับตัวที่รวดเร็วและตอบรับกับกระแสเมตาเวิร์ส (Metaverse) ได้อย่างดี โดยพระสงฆ์เริ่มหันมาใช้ช่องทางออนไลน์ในการเข้าถึงคนรุ่นใหม่ ในการจัดคำสอนแบบเข้าใจง่าย เข้ากับวิถีชีวิต (Lifestyle) ของคนปัจจุบันและพระมหาเอไอ (AI) ก็เป็นหนึ่งในนั้น คำสอนที่ท่านต้องการสื่อสารนั้นจะเน้นความเข้าใจง่าย ทันกระแสสังคมและชวนให้คลายเครียดไปพร้อมกัน แม้ปัจจุบันคนไทยบางกลุ่มนิยมเข้าวัดกันอยู่เป็นประจำ แต่ก็เริ่มพบการเปลี่ยนแปลงบางประการ เช่น พฤติกรรม

ของหลายคนจะเริ่มสวดมนต์ออนไลน์ที่บ้านมากขึ้น ในอนาคตอันใกล้อาจเห็นวัดเมตาเวิร์สที่มีคนเข้าไปสวดมนต์เป็นประจำก็ได้ (Thasak, 2565)

ส่วนพระสงฆ์ซึ่งเป็นกำลังสำคัญทางพระพุทธศาสนาในด้านการศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมทั้งเยาวชนและศาสนิกชนผู้ใฝ่ศึกษาหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า ควรนำคุณค่าจากพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 มาปรับกระบวนการเรียนรู้และเพิ่มทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นให้มากขึ้น เนื่องจากการพัฒนาการศึกษาของพระพุทธศาสนาในทุกภาคส่วน โดยเฉพาะคณะสงฆ์ทุกระดับควรร่วมมือในการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานอย่างมีเป้าหมายเดียวกันแม้จะต่างวิธีการ เนื่องด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้าสอดคล้องกับสถานการณ์ยุคโลกาภิวัตน์ (เดโช แชนน้ำแก้ว, 2563) และควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาระบบการคิด การแสวงหา กระบวนการเรียนรู้ เน้นการฝึกสติ สมาธิ ความจำ ความคิด ผสมผสานกับสภาพจริงและประสบการณ์ในการปฏิบัติ ลักษณะนี้ เป็นการพัฒนาอย่างประสานกลมกลืน ส่งผลเกื้อกูลกันด้วยดีทั้งระบบตามแนวพุทธจริยธรรมที่ครอบคลุมทั้งพฤติกรรม จิตใจและปัญญา การพัฒนาชีวิตทั้งหมด มุ่งพัฒนาความสามารถและความชำนาญระหว่างความรู้ภาคทฤษฎีกับการฝึกปฏิบัติที่เป็นประสบการณ์ต่าง ๆ ทางสังคม โดยอาศัยเทคโนโลยีเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดความเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว ถึงแม้วิถีชีวิตของมนุษย์ในศตวรรษที่ 21 จะมีปัญหามากขึ้น สืบเนื่องจากกิเลสและอวิชชาดังกล่าวแล้วข้างต้น จึงต้องใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาแก้ปัญหามนุษย์และการนำพระมหาเอโหมมาช่วยสอนหรือสนทนา ด้วยการสอดแทรกหัวข้อธรรมและขยายใจความหลักธรรมให้เข้าใจง่าย เพื่อให้พุทธศาสนิกชน ได้ฟังธรรมผ่านช่องทางดิจิทัล เป็นวิธีให้พุทธศาสนิกชนสามารถเข้าถึงสื่อสารสนเทศ อันเป็นข้อคิดคติธรรม ให้รู้จักการทำความดี ละเว้นการทำความชั่ว ทำจิตใจให้บริสุทธิ์และประพฤติปฏิบัติธรรมตามหลักคำสอนในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข นับเป็นการสร้างคุณค่าที่เกิดจากพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 ทางหนึ่ง

ประเด็นที่ 2 การวิเคราะห์ผลกระทบทางลบหรืออุปสรรคต่อพลวัตด้านการศึกษาพระพุทธศาสนาแบ่งเป็น 2 ประการ ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุและสามเณร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (ในศตวรรษที่ 21) ส่งผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ดังต่อไปนี้

(1) ด้านบุคลากร คือ การพัฒนาบุคลากรของสำนักเรียนเริ่มตั้งแต่ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการอบรมและเรียนรู้วิธีการบริหารจัดการและศึกษาตามสำนักเรียนต่าง ๆ เพื่อเปิดโลกทัศน์เกี่ยวกับการบริหารให้มีประสิทธิภาพ ส่วนครูผู้สอนควรมีความรู้และมีประสบการณ์ในวิชาบาลีที่รับผิดชอบ ทั้งยังควรได้รับการอบรมเรื่องการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการจัดการเรียนการสอน ทำให้การเรียนนักเรียนและบาลีไม่น่าเบื่อหน่าย สำหรับผู้เรียนเองต้องมีความตั้งใจและความอดทน ทั้งยังต้องใช้เวลามากต่อการเรียนด้วย

(2) ด้านงบประมาณ ทั้งที่เป็นเงินอุดหนุนและทุนการศึกษา ถึงแม้จะได้รับการจัดสรรงบประมาณช่วยเหลือจากรัฐ แต่ก็ยังเป็นเพียงงบบางส่วนที่ไม่เพียงพอสำหรับการบริหารจัดการ สำหรับทุนการศึกษาในปัจจุบันมีแหล่งทุน เช่น ทุนเล่าเรียนหลวง ทุนจากสำนักเรียนหลังจากสอบได้แต่ละชั้น แต่ก็ยังมีจำนวนน้อยไม่เพียงพอ และเป็นทุนที่จัดสรรได้เฉพาะสำนักเรียนใหญ่เท่านั้น สำนักเรียนทั่วไปจึงต้องอาศัยการบริจาคสมทบทุนจากพุทธศาสนิกชน

(3) ด้านวัสดุอุปกรณ์หรือสื่อการเรียนการสอน ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นในการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมอย่างมาก ช่วยให้การเรียนมีประสิทธิภาพขึ้น ช่วยพัฒนาความคิด สามารถสัมผัสและรับรู้ได้โดยง่าย เป็นแนวทางการเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างเหมาะสม ช่วยให้นักเรียนเข้าใจบทเรียนมากขึ้นด้วย (พระมหาประจักษ์ พนาลัย และนิรุทธ์ วัฒนภาส, 2564)

(4) ด้านการบริหารจัดการ การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญต่อสำนักเรียนอย่างมาก ผู้บริหารต้องรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ของสำนักเรียน และต้องเป็นผู้นำที่มีความรู้ความสามารถหลายด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานงบประมาณ และด้านการบริหารงานทั่วไป การบริหารจัดการสำนักเรียนจึงต้องอาศัยกระบวนการบริหารจัดการและทรัพยากรที่มีอยู่ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม จึงสามารถจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมได้อย่างก้าวหน้าและมั่นคง

การสอนพระปริยัติธรรมทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงผลกระทบที่เป็นปัญหาหรือเป็นอุปสรรค และควรนำเทคโนโลยีมาช่วยสร้างสื่อการเรียนการสอนเพื่อสร้างความสนใจ ช่วยให้นักเรียนสนใจในบทเรียนมากขึ้น ช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในเรื่องที่เรียน และมีส่วนร่วมในการเรียน ช่วยประหยัดเวลาเรียน และยังช่วยให้นักเรียนเกิดความประทับใจ เข้าใจและจดจำบทเรียนได้นาน

2. การบริหารจัดการจำนวนพระภิกษุและสามเณรที่เข้ามาบวชได้รั่มโทธิสมภารในแต่ละปีลดจำนวนลง เนื่องจากผู้เข้ามาบวชเรียนมีศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา น้อยลง เป็นเหตุให้เกิดปัญหาลาสิกขาเพื่อออกไปเรียนต่อสายสามัญตามโรงเรียนทั่วไป ดังนั้น โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้องหาแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสม (สุวิทย์ ฝ่ายสงค์ และสิรินธร สิ้นจินดาวงศ์, 2561) ดังต่อไปนี้

(1) การศึกษาของพระสงฆ์จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไป เพราะต้องอาศัยโซเชียลมีเดีย (Social Media) หรือสื่อสังคมออนไลน์ คือ แพลตฟอร์มดิจิทัลที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแบ่งปันเรื่องราวกับสาธารณชนผ่านอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้สภาพจิตใจของพระสงฆ์ฟุ้งซ่านไม่สงบ ส่งผลกระทบทางลบต่อการศึกษาวรรณและการปฏิบัติกัมมัฏฐานให้เข้าใจลึกซึ้งได้ยากขึ้น

(2) ภัยที่เกิดจากการศึกษาโดยใช้เทคโนโลยีออนไลน์ ไม่ว่าจะทางไลน์ ทางเฟซบุ๊ก ฯลฯ ทำให้ได้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ไม่หวังดีหรือสื่อที่คอยประโคมข่าว ทำให้ชาวพุทธเกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้น

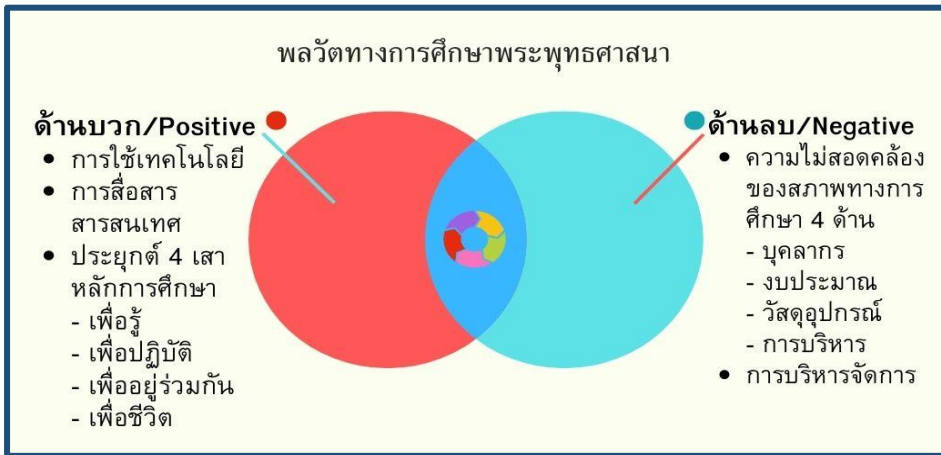
(3) ความไม่เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้องลึกซึ้งของเยาวชน เมื่อได้เสพข่าวในทางลบ ย่อมเกิดความเสื่อมศรัทธาในพระพุทธศาสนาและอาจส่งผลให้เยาวชนตกเป็นเครื่องมืออย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์

(4) หลักสูตรการศึกษาภาคบังคับของเยาวชน ตลอดจนเนื้อหาสาระและครูสอนมีส่วนให้เยาวชนที่เป็นผู้เรียนและเป็นผู้กำลังสำคัญของประเทศชาติในอนาคต ไม่ได้รับการศึกษาเท่าที่ควร จึงไม่สนใจและไม่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนา ส่งผลให้เสื่อมศรัทธา ไม่อยากศึกษา ไม่อยากเข้าวัดหรือไหว้พระ สวดมนต์ ดังนั้น การนำไปสู่การปฏิบัติภาวนาและฝึกหัดพัฒนาจิตให้เกิดปัญญาย่อมทำได้ยาก ฉะนั้น ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบการศึกษาพระพุทธศาสนาควรมีความตั้งใจจริงที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายกำหนดนโยบายและฝ่ายปฏิบัติการไม่ควรปล่อยให้เป็นที่หน้าของพระสงฆ์เพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ใหม่ในการศึกษารั้งนี้ คือ พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาที่ต้องพิจารณาแบบคู่ขนาน 2 ด้าน คือ ด้านบวกและด้านลบ ซึ่งควรส่งเสริมการจัดการและขับเคลื่อนพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาให้เข้มแข็ง คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการประยุกต์ใช้ 4 เสาหลักการศึกษา ในขณะเดียวกันการลดความอ่อนแอที่เป็นด้านลบของกระบวนการพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในเวลา

เดียวกัน คือ ความไม่สอดคล้องของสภาพทางการศึกษาและการบริหารจัดการ ดังภาพต่อไปนี

ภาพ 3 แสดงองค์ความรู้ของพลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนา

สรุป

พระพุทธศาสนาผ่านกาลเวลาที่มีความเจริญมาได้จนถึงทุกวันนี้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้าอย่างมาก พระพุทธศาสนาหากดูผิวเผินจะขัดแย้งกับกระแสของเทคโนโลยี เนื่องจากยุคปัจจุบันเป็นลักษณะของสังคมแบบทุนนิยมซึ่งมีความโลภเป็นหลัก แต่เมื่อพิจารณาอีกด้านหนึ่ง ความเจริญทางเทคโนโลยีก็มิใช่ความเลวร้ายเสียทีเดียว เพราะขึ้นอยู่กับผู้ศึกษาแต่ละคน หากผู้ศึกษามีภูมิด้านทานทางจิตที่มั่นคงแล้ว พลวัตทางการศึกษาพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 จะช่วยส่งเสริมการศึกษาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น แต่หากใช้เทคโนโลยีอย่างขาดสติอาจส่งผลกระทบต่อด้านลบได้ สำหรับการศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 มีสิ่งที่ควรปรับปรุง 2 ส่วน คือ 1) ทักษะการสอนพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาความเป็นมนุษย์ในด้านพฤติกรรมด้วยการพัฒนาตามหลักของศีล ด้านจิตใจพัฒนาได้ด้วยหลักของสมาธิ และด้านปัญญาพัฒนาได้ด้วยหลักของวิปัสสนา ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจและจดจำง่ายกระทั่งสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และ 2) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการศึกษาพระพุทธศาสนาควรให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย โดยนำสื่อสังคมออนไลน์มาประยุกต์ใช้กับพระพุทธศาสนาให้มีการศึกษาค้นคว้าผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งสามารถเชื่อมโยงให้ชาวโลกรับรู้ข้อมูลข่าวสารการศึกษาพระพุทธศาสนาได้อย่างรวดเร็ว ทุกที่ ทุกเวลา แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศอย่างรอบคอบ ระมัดระวังและมีสติ เพื่อป้องกันมิให้ศาสนิกชนรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่ไม่คลาดเคลื่อน ไร้ประโยชน์ ไม่ถูกต้องและไม่เหมาะสม เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อให้เทคโนโลยีสารสนเทศเกิดประโยชน์สูงสุดจะต้องใช้อย่างพอดี มีสติ ไม่หลงเพลินกับการใช้มากเกินไป ต้องรู้จักหยุดเมื่อถึงเวลา นอกจากนั้น ควรรู้จักใช้เทคโนโลยีให้เกิดคุณค่ามากกว่าเกิดโทษ โดยมุ่งคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียม แม้จะเป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการศึกษาพระพุทธศาสนาเองก็ตาม ก็ควรใช้อย่างรู้คุณค่าแท้ ซึ่งจะช่วยลดผลกระทบที่มีต่อพระพุทธศาสนาได้ อันเนื่องมาจากพลวัตทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ที่มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วฉับไว ดังนั้น การศึกษาอย่างมีสติจึงเป็นสิ่งสำคัญ อันทำให้การศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายได้ในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กมลรัตน์ เทอร์เนอร์ และคณะ. (2558). ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของนักศึกษาพยาบาลในวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี ชลบุรี. *วารสารพยาบาลกระทรวงสาธารณสุข*. 25 (2), 178-193.
- จุฬารณณ์ มาเสถียรวงศ์. (11 ตุลาคม 2561). *ความท้าทายของศตวรรษที่ 21 กับการเรียนรู้ยุคใหม่*. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://knowledge.farm.tsri.or.th/new-educational-system/>
- เจมส์ มาร์ติน. (2553). *โลกแห่งศตวรรษที่ 21*. ภาพร. (ผู้แปล) กรุงเทพมหานคร: ประพันธ์สาส์น.
- เดโซ แชน้ำแก้ว. (2563). พุทธศาสนา: ขัดขวางหรือพัฒนาสังคม. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*. 5 (1), 1-11.
- ธยาอุส ขอเจริญ และพระมหาขุนทอง แก้วสมุทร (เขมสิริ). (2564). พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้ความสัมพันธ์ชายแดนไทยกัมพูชา. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์*. 6 (3), 379-390.
- ประเวศ วะสี. (2552). *คำบรรยายเรื่องการศึกษาที่พาชาติออกจากวิกฤติ*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจ บัณฑิตย.
- พรชัย เจดามาน และคณะ. (31 มกราคม 2564). *การพัฒนาการบริหารจัดการการศึกษา 4.0 ภายใต้พลวัตแห่งศตวรรษที่ 21 สู่การเป็นประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียนอย่างยั่งยืนของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไทย*. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.kroobannok.com/88772>

- พระไพศาล วิสาโล. (2552). พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พระมหาประจักษ์ พนาลัย และนิรุทธ์ วัฒนโภาส. (2564). การเสริมสร้างสมรรถนะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 4 (1), 374-387.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เล่ม 11, 20*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศุภกาญจน์ วิชานาติ. (2562). ทักษะแห่งการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21: ความท้าทายสำหรับครูสอนพระพุทธศาสนา. *วารสารปัญญาปณิธาน*. 4 (2), 81-94.
- สยามรัฐออนไลน์. (2 สิงหาคม 2561). *เกี่ยวกับพลวัตของรูปแบบและเนื้อหา*. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://siamrath.co.th/n/41137>
- สำนักศาสนศึกษาวัดเทพศิลา. (2545). *คู่มือเปิดตำราเรียนบาลี*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุวิทย์ ฝ่ายสงค์ และสิรินธร สิ้นจินดาวงศ์. (2561). โรงเรียนพระปริยัติธรรม ยุคไทยแลนด์ 4.0. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*. 1 (1), 80-92.
- หอมรดกไทย. (ม.ป.ป.). *การศึกษาพระปริยัติธรรมในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. สืบค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2565, จาก <https://web.archive.org/web/20070609142440/http://www.heritage.thaigov.net/religion/misc/study1.htm>
- อมรรัตน์ เตชะนอก และคณะ. (2563). การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารมหาจุฬานาครทรรค์*. 7 (9), 1-15.
- Salika. (24 กันยายน 2563). *กระแสโลกาภิวัตน์ พลวัตที่เร่งให้ ‘การจัดการศึกษา’ ต้องปรับเปลี่ยนแปลง*. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://www.salika.co/2020/09/24/globalization-on-thai-education-systems/>
- Thasak, T. (9 กุมภาพันธ์ 2565). *ศาสนาจะเปลี่ยนไปอย่างไรในโลก Metaverse: ซึ่งในรสพระธรรมกว่าเคย? ชวนคุยเรื่อง ‘ศาสนา’ กับ Metaverse*. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://missiontothemoon.co/metaverse-religion>
- The Buddh. (ม.ป.ป.). *แนวการศึกษาคณะสงฆ์ศตวรรษที่ 21 ด้วย ‘3R-7C’ ใช้ ‘Big Data-AI’ เสริมเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. สืบค้นเมื่อ 30 มิถุนายน 2565, จาก <https://thebuddh.com/?p=43622>